

- Brunt, Lodewijk (1974), *Stedeling op het Platteland*. Meppel: Boom.
- (1975), Crisisverschijnselen in de Antropologie; enkele aantekeningen bij het 'bovenbazenperspectief'. *Sociologische Gids* 75/3: 202-209.
- Quinton, Anthony (1974), Critical Theory: On the Frankfurt School. *Encounters* 43: 43-53.
- Thoden van Velzen, H. U. E. (1973), Coalitions and Network Analysis. In Jeremy Boissevain and J. Clyde Mitchell, eds., *Network Analysis*. The Hague: Mouton, pp. 219-250.

Het perspectief van een boze baas

L. Brunt

Boissevain's reactie op mijn artikel over 'crisisverschijnselen in de antropologie' kenmerkt zich door woede en verontwaardiging. Zonder enige bewijsvoering zou ik hem verdacht hebben gemaakt door implicatie en insinuatie.

Hij maakt zich kwaad over de aanduiding *methodologisch individualisme*, die ik — zij het met enige aarzeling, doch niet zonder rechtvaardiging (zie mijn artikel, p. 203 en 208, noot 3) — voor zijn benadering heb gekozen. Voor iemand die, zoals Boissevain, hooghartig zijn neus optrekt voor het parochiale afbakenen van eigen veldjes, vink ik zijn reactie minstens nogal overtrokken. Men leze op p. 9 van *Friends of Friends* zijn uitspraken na over hoe wij volgens hem coalities, groepen, instellingen, maatschappijen, patronen, processen en momenten moeten zien. Men leze bijvoorbeeld ook hoe hij op pp. 18 en 19 van zijn boek een vrijwel identiek uitgangspunt van Barth met grote instemming aanprijst. Wellicht heb ik geen oog voor de fijnere nuances in Boissevain's argumentatie, want ik kan toch met de beste wil van de wereld niet inzien, waarin deze uitgangspunten zo verschillen van die van het methodologisch individualisme zoals ik dat omschreef. Als hij er echter op staat om zijn eigen paradigma het etiket 'transactionalisme' op te plakken, zal ik hem daarover niet lastig vallen.

Ik zou Boissevain er ten onrechte van hebben verdacht, dat hij een nieuwe theorie voorstaat en teveel zou willen uitgaan van het individu. Hij corrigeert mij zeer terecht: hij heeft niet met zoveel woorden gezegd dat hij uit is op een nieuwe theorie, althans géén theorie die 'tightly formulated' is. Ik heb deze conclusie echter getrokken op grond van zijn *pretenties*. In *Friends of Friends* en in andere publicaties heeft hij geen goed woord over voor bestaande theorieën in de antropologie en sociologie. Hij wijst ze af als ontoereikend in vrijwel ieder opzicht en laat er geen twijfel over bestaan dat hij zijn eigen benadering op z'n minst *logischer* (Boissevain 1968: 544) en *realistischer* (Boissevain 1974: o.m. pp. 5, 7, 12, 17-19) vindt. Een nieuwe 'benadering' of een nieuwe 'theorie'? Wie is er nu eigenlijk onduidelijk? Ik kan me over deze woordknibbelarij niet opwinden.

Ook de plaats die ik 'het individu' in deze nieuwe benadering had toegedacht kan Boissevain's vreugde niet opwekken. Ik kan echter niet anders concluderen uit zijn herhaalde opwekkingen om de maatschappij te beschouwen vanuit het standpunt van het individu en zijn egocentrische netwerk (bijv. 1974: 24 e.v.) of uit zijn opmerking, dat hij zijn belangstelling verliest zodra sociale vormen groepen zijn ge-

worden (1968: 544).

Boissevain beroept zich op hetgeen hij te berde heeft gebracht in hoofdstuk 8 van zijn boek als hij mijn zoveelste insinuatie, namelijk dat hij uit zou gaan van een bovenbazenperspectief, verontwaardigd van de hand wijst. Ironisch genoeg vind ik in dit hoofdstuk juist enkele van de duidelijkste aanwijzingen voor een dergelijk perspectief. In zijn analyse van de Maltezer coalitiestrijd staan de betrekkingen tussen gevestigde partijen en oppositionele partijen centraal. Deze betrekkingen zijn dynamisch omdat de oppositie altijd uit is op macht, om daardoor de gevestigde partijen te slim af te zijn. Hier wordt een arena geschetst waarin partijen tegenover elkaar staan, die in feite door dezelfde motivaties worden gedreven, en het zijn deze motivaties die tot verandering voeren. Ondanks de verschillen in hulpbronnen, interne organisatie en strategie die Boissevain aangeeft tussen de door hem beschreven *festa partiti* en nationale politieke partijen, is het resultaat gewoonlijk het ontstaan van twee concurrerende coalities. Dit komt omdat de armen, onderdrukten, zwakken, mislukkelingen, onaangepasten e.d. in feite een 'oppositie-categorie' vormen. *Zodra zich machtige rivalen van de machthebbers opwerpen*, putten zij hun aanhang uit deze 'oppositie' (1974: 229). Ik concludeer hieruit het volgende: maatschappelijke verandering moet volgens Boissevain uiteindelijk worden toegeschreven aan het ten strijde trekken van *machtige lieden* (bovenbazen). Deze bovenbazen spelen onderling het spel om de macht, zij gedragen zich ten opzichte van elkaar als individuele kopers en individuele verkopers die gedreven worden door hun aller streven naar maximale winst (de zogenaamde 'vrije markt'-situatie). *Als het om significante beslissingen gaat in de politiek* is het gewone volk niet meer dan stemvee of kanonnenvoer, maar toch is het centrale thema van *Friends of Friends* dat mensen altijd en overal transacties met elkaar aangaan om in hun zucht naar schaarse en gewaardeerde doeleinden een zo groot mogelijke winst voor zichzelf binnen te halen (op cit., p. 231).

Het is deze discrepantie tussen universele theoretische pretenties en de beperkte toepassingsmogelijkheden ervan, die ik in mijn artikel trachtte te signaleren en die Asad in zijn bespreking van het werk van Barth op overeenkomstige wijze aanwees. Het bovenbazenperspectief kenmerkt zich door een sterke nadruk op vrijelijk manipulerende ondernemende mannen. Het is een projectie op de hele mensheid van wat in feite een ervaring en realiteit is voor een deel van de klasse van mensen die het zich materieel en anderzijds kunnen veroorloven om zich de hele dag met op winst gerichte strategieën bezig te houden. Als Boissevain beweert dat ik in mijn boek over Stroomkerken zelf ook een dergelijk perspectief heb gehanteerd heeft hij voor een deel gelijk. Zoals ik ook in mijn gewraakte artikel al toegaf, kan deze benadering voor bepaalde situaties tot nuttige resultaten leiden. Als hij daarmee wil suggereren dat mijn hele boek vanuit dit perspectief geschreven is, retourneer ik hem de opdracht die hij mij voortdurend geeft: hij moet dan maar eens gaan lezen wat ik werkelijk heb geschreven.

Ronduit potsierlijk is Boissevain's ontkenning iets méér gemeen te hebben met Barth en Bailey dan de beginletter van zijn eigen achternaam. Als hij met zoveel verve het etiket 'transactionalist' voor zich opeist, hoe komt het dan dat hij in een zeer recente publikatie (Boissevain 1976) beide andere B.'s noemt als voornaamste uitdragers van het... transactionalisme? Of is zijn transactionalisme weer een ander veldje dan dat van Barth en Bailey? In *Friends of Friends* (p. 237, noot 33) wordt overigens hun grote importantie voor Boissevain's denken vastgesteld. Ik ben trouwens lang niet de enige die het in één adem noemen van de drie B.'s als iets

vanzelfsprekends ziet. De door Boissevain als medestander geïntroduceerde Thoden van Velzen, bijvoorbeeld, merkte in zijn onvolprezen rede over het door Barth en Bailey ontwikkelde *sterke man-paradigma* het volgende op: 'Dat dit paradigma voor de aanhangers nog weinig aan aantrekkingskracht heeft ingeboet bewijst Boissevain's *Friends of Friends . . .*' (1973: 2). Desalniettemin baseert Boissevain zijn in wetenschappelijke kringen zelden vertoonde overvloed aan beschuldigingen van insinuatie juist op een ontkenning van deze overeenkomst tussen hem en de andere B.'s.

Opmerkelijk vind ik dat Boissevain niet reageert op wat ik in mijn artikel als een insinuatie van *zijn* kant aan de kaak stelde (p. 206), namelijk de verbanden die hij ziet tussen het structureel-functionalisme en het fascisme en de aanvallen op structureel-functionalistische collega's.

Concluderend merk ik op, dat Boissevain in zijn reactie hier en daar gelijk heeft als hij vindt dat ik bepaalde beweringen over zijn boek te weinig uitvoerig heb beargumenteerd; ik hoop dat ik daaraan nu wel voldaan heb. Dat neemt niet weg dat ik vind dat zijn woede-aanval in geen enkele verhouding staat tot de aanleiding. Zijn kwalificaties aan mijn adres, die neerkomen op onwetenschappelijkheid, incompetentie, verdachtmakerij, e.d., hebben misschien het bedoelde demagogische effect, maar kunnen toch niet verhullen, dat hij niet is ingegaan op wat ik in mijn artikel als een belangrijk element heb aangegeven. Ik trachtte immers het bestaan van een crisis in de antropologie te signaleren en ging in op het boek van Boissevain omdat dit mijns inziens een goed voorbeeld is van één van de richtingen binnen het vak die pretendeert de weg naar een oplossing voor die crisis gevonden te hebben. Mijn conclusie was, dat op een aantal kernpunten deze nieuwe richting niet wezenlijk verschilt van de richtingen die als aftands worden afgedaan, zodat die pretenties op z'n minst aanvechtbaar zijn.

Ik ben het overigens met Boissevain eens, dat een bevredigende oplossing misschien gevonden kan worden in een betere samenwerking. Aan verschillende vormen van samenwerking tussen ons heeft het de afgelopen jaren trouwens niet geheel ontbroken. Hoe hij echter naar een betere samenwerking denkt te komen door transactie, implicatie en insinuatie, zoals hij met de titel van zijn stuk aangeeft, moet hij mij mondeling nog maar eens uitleggen.

Aangehaalde literatuur

- Boissevain, J., The place of non-groups in the social sciences, *Man*, Vol. 3, No. 4 (December) 1968: 542-556.
- Boissevain, J., *Friends of Friends. Networks, Manipulators and Coalitions*. Oxford: Basil Blackwell, 1974.
- Boissevain, J., 'Hete hangijzers in de culturele antropologie', in: *Culture Antropologie: Portret van een Wetenschap*, onder redactie van Peter Kloos. Meppel: Boom/Intermediair, 1976: 72-87.
- Thoden van Velzen, H. U. E., *Antropologen op zoek naar de sterke man*. Assen: Van Gorcum & Comp B.V., 1973.